

Секція 5. Фізична географія та природокористування

**ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДГОРЯНСЬКОГО
ЛІСУ СЕЛА РУЧКИ ПЕТРІВСЬКО-РОМЕНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ**

Гамза Д. О., Мовчан В. В.

Ручківський заклад загальної середньої освіти I-II ступенів

Петрівсько-Роменської сільської ради

v.movchan@meta.ua

Актуальність теми дослідження. На перший погляд, у межах долинно-річкової системи (ДРС) Хоролу на території Гадяцького району функціонує достатня кількість природоохоронних об'єктів: чотири заповідних урочищ, один заказник та пам'ятка природи. Проте, на території села Ручки на даний час природно-заповідних об'єктів (ПЗО) немає. Найближче заповідне урочище Забрід знаходиться на території Петрівки Роменської в межах корінного схилу. В північній частині Ручок знаходяться цінні в географічному плані схиліві природно-територіальні комплекси (ПТК) [3] представлені нагірними дібровами, які в перспективі можуть бути приєднані до заповідного урочища Забрід. Це, так званий, Підгорянський ліс. Частково цей об'єкт вже досліджувався [2]. Однак, потрібно детальніше дослідити дану територію.

Метою роботи – Обґрунтувати доцільність заповідання ПТК в північній частині Ручківської сільської ради в межах ДРС Хоролу та подальше об'єднання створеного ПЗО з заповідним урочищем Забрід.

Об'єкт дослідження – природні комплекси урочища «Підгорянський Ліс».

Предметом дослідження є процеси, які відбуваються в межах території дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше за останні десятиліття було проведено дослідження лісового урочища та виявлено ряд рідкісних рослин і тварин.

Робота може бути використана навчальними закладами при вивченні території свого краю, екологічними службами, працівниками лісгоспу, а також науковими установами для можливого створення в майбутньому заповідного об'єкту в межах долинно-річкової системи Хоролу з метою збереження геобіорізноманіття рідного краю.

Викладення основного матеріалу. У ландшафтному відношенні територія представляє комплекс двох типів місцевостей: схилівий та заплашний.

Перший тип місцевості репрезентований нагірними дібровами з переважанням *Quercus robur* L., *Tilia cordata*, *Acer platanoides* L., *A. campestre* L., на заплаві поширені угруповання вологих лісів – вільшняків, вербняків та тополівників (осокірників і осичників) [4], які чергуються на сухіших ділянках із лучними угрупованнями (лучно-болотними та справжніми) із костриці лучної та східної, стоколосу безостого, пирію повзучого та евтрофними болотами. Територія дослідження належить до Гадяцько-Миргородського геоботанічного району лучних степів, дубових лісів, заплавних лук та долинних евтрофних боліт.

Рельєф силового типу місцевості має горбисто-хвилястий характер з окремими балками та ярами. Серед мікрорельєфу переважають зоогенні форми у вигляді мурашників та борсучих нір. Заплава вирівняна, з окремими зниженнями на старичних ділянках та підвищеннями прируслового валу, частково зайнятого під забудовою. Мікрорельєф репрезентований кротовинами.

У кліматичному відношенні місцевість характеризується такими даними: кількість опадів коливається від 550 до 450 мм, середня річна температура повітря становить 6-7⁰ С.

Гідрологічний режим характеризується зміною рівня води в річці Хорол та затопленням заплави під час весняних повеней в окремі роки. Восанне заплава повністю затоплювалася навесні 2018 року. На корінному схилі у зниженні балки знаходиться невелика права притока річки у вигляді струмка протяжністю близько 1 км. Останні декілька років струмок збільшився в ширину завдяки бобровій греблі. На окремих ділянках правого берега річки зустрічаються виходи підземних джерел, на місці яких жителі села створили криниці.

У ґрунтовому покриві на схилах переважають темно-сірі опідзолені середньозмиті ґрунти, в заплаві – лучно-чорноземні частково засолені ґрунти.

Протягом 2020-2021 років проведено детальне обстеження Підгорянського лісу. За результатами проведених флористичних досліджень встановлено, що територія Підгорянського лісу, незважаючи на межування із населеним пунктом (с. Ручки), все ж характеризується високими показниками флоросозологічної цінності, оскільки у складі флори виявлено п'ять рідкісних видів, із яких один – Зозуліні сльози яйцевидні (*Listera ovata* (L.) R. Br.) включений до Червоної книги України [5], чотири – до регіонального списку [1]: Проліска сибірська (*Scilla siberica* Haw.), Жовтяниця черговолиста (*Chrisosplenium alternifolium* L.), Конвалія звичайна (*Convallaria majalis* L.), Зубниця п'ятилиста *Dentaria quiquefolia* Bieb.).

Найціннішою знахідкою весняного етапу дослідження стала лісова орхідея – Зозулині сльози яйцевидні. Зі слів місцевого краєзнавця з Гадяча М.Ф. Торяника, до цього часу в нашому районі було відомо лише одне місце, де зустрічається цей вид. Виявити цю рослину вдалося біля нижньої частини струмка, який бере початок на корінному схилі і впадає в Хорол. До річі, неподалік від гирла бобри створили загату, і тепер потічок за шириною нагадує річку середніх розмірів. Можливо, саме цей чинник сприяє поширенню рідкісної орхідеї, яка полюбляє вологі ділянки і зростає поряд з потічком, який після створення загати зволожує прибережну смугу.

Ще однією не менш цінною знахідкою було встановлення місця зростання жовтяниці черговолистої. В нашій області відомо лише декілька місць зростання даного виду, зокрема і на Гадяччині. Науковцями області висловлювалася думка про доцільність створення в притерасному вільшняку р. Псел гідрологічного заказника. То ж нове виявлення жовтяниці є досить важливим, оскільки біля р. Хорол така знахідка є першою.

На основі проведених досліджень було складено таблицю рідкісних рослин (табл. 1.).

Таблиця 1

Інформація про рідкісні рослини досліджуваної території

№	Назва рослини	Категорія	Місце зростання	Площа популяції (м ²)	Кількість особин на м ²
1	Жовтяниця черговолиста	Занесено до регіонального списку	Ліс правобережної заплави	25	55
2	Зубниця п'ятилиста	Занесено до регіонального списку	Ліс корінного схилу	20	15
3	Конвалія звичайна	Занесено до регіонального списку	Ліс правобережної заплави	12	7
4	Латаття біле	Занесено до регіонального списку	Русло річки Хорол	10	1
5	Проліска сибірська	Занесено до регіонального списку	Схилувий та заплавної ліси	Значна	Значна
6	Зозулині сльози яйцевидні	Занесено до Червоної книги України	Ліс правобережної заплави	6	2

Варто зауважити, що виявлення рідкісних рослин проводилося на незначній території лісового урочища. То ж, можна зробити припущення, що в наступні роки під час детального обстеження інших ділянок кількість виявлених рідкісних рослин збільшиться.

Оскільки ключова ділянка ДРС Хоролу репрезентована різноманітними природними комплексами, тут поширені різноманітні тварини. Серед безхребетних досить часто зустрічаються колонії мурашників. Так на підвищеній ділянці схилу, серед лісокультур із дуба звичайного на площі близько 0,5 га розміщено 9 мурашників. Також тут зустрічаються червонокнижні комахи: Сатурнія велика, Бражник мертва голова, Жук-олень.

Хребетні червонокнижні тварини в межах досліджуваної території представлені такими видами, як Ящірка зелена, Мідянка звичайна, Видра річкова, Тхір лісовий.

Також тут зустрічаються і регіонально-рідкісні тварини: Веретільниця ламка, Гадюка звичайна, Вуж водяний, Чапля біла велика, Лебідь-шипун, Журавель сірий, Дятел зелений, Дрізд-омелюх, Бобер європейський.

Як вже зазначалося діяльність бобрів спричинила локальні зміни окремої ділянки досліджуваної території: в пониззі правої притоки Хоролу ними створена гребля, завдяки якій відбулося розширення струмка, змінилося зволоження прилеглої території, що сприяло поширенню рідкісних рослин.

У верхів'ях нагірної діброви було виявлено колонію Борсука європейського. На це вказують кількість та характер нір, які за своїм виглядом відрізняються від лисячих. До речі, ще до 2009 року борсук був занесений до списку червонокнижних тварин України [5].

Окрім того в лісовій екосистемі ключової ділянки можна спостерігати сліди життєдіяльності козуль та кабанів. До речі шлях козуль до водопою пролягає саме через місце зростання зозулиних сліз яйцевидних, що іноді призводить до витоштування та поїдання листків цієї рослини.

Висновок. Враховуючи високий показник унікальності природних комплексів даної території, можна зробити висновок про доцільність подальших досліджень з метою обґрунтування створення тут заповідного об'єкта місцевого значення.

Список використаних джерел

1. Байрак О.М. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини / Байрак О.М., Стецюк Н.О. – Полтава : Верстка, 2005. – 248 с.
2. Мовчан В.В. Дослідження лісових ландшафтів на ключових ділянках у долині р. Хорол / Мовчан В.В., Корнус А.О. // Екологія і раціональне природокористування : Збірник наукових праць ; [за ред. Б.М. Нешатаєва]. – Суми : Вид-во Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка, 2009. – 135 с.

3. Мовчан В. В., Корнус А. О. Особливості ландшафтної структури ключової ділянки в долині середнього Хоролу // Природничі науки. Зб. наук. пр. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. – С. 127-135.

4. Таксаційний опис земельних ділянок лісового фонду Ручківської сільської ради станом на 01.01.2005 р. – Полтава : ДП «Полтаваоблагроліс», 2006. – 45 с.

5. Червона книга України. Рослинний світ ; [за ред. Я.П. Дідуха]. – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.

АНТРОПОГЕННИЙ ВПЛИВ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ НЕДРИГАЙЛІВЩИНИ

Гоженко Л. П.

Державний професійно-технічний навчальний заклад

«Недригайлівське вище професійне училище»

goshenko555@ukr.net

Постановка проблеми. Попри проведення територіально-адміністративної реформи і зникнення Недригайлівського району з карти України, ще тривалий час прилеглі до Недригайлова землі асоціюватимуться з Недригайлівським районом, тому аналіз його довкілля все ще залишається актуальним.

Оцінка стану довкілля Недригайлівщини свідчить, що практично немає природних компонентів екосистеми, які б не зазнавали постійного негативного антропогенного впливу. З одного боку, екологічна ситуація в районі загалом задовільна, екологічні показники життєдіяльності кращі, ніж в більшості інших регіонів країни і значно кращі, ніж в середньому по Україні. З іншого боку можна зазначити, що на Недригайлівщині наявні екологічні ризики і проблеми щодо стану повітряного басейну, поверхневих водних об'єктів та підземних вод, земель та лісів. Рівень забруднень навколишнього середовища в районі не є об'єктивно обумовленим, а наявні екологічні ризики і проблеми, при умові ефективної і цілеспрямованої роботи в цьому напрямку, можуть бути суттєво зменшені.

Метою цієї статті є вивчення стану довкілля та природокористування Недригайлівського району Сумської області.

Виклад основного матеріалу

Колишній Недригайлівський район розташований у південно-західній частині Сумської області й охоплює територію у 1025 км².

Район знаходиться в межах Придніпровської низовини, поверхня дещо нахилена в напрямку південного заходу до долини р. Дніпро. На правому березі р. Сула активно розвиваються яри та зсуви. Ширина долин досягає 4-5